

кормороздавач для відгодівельних свиноферм (В. Т. Калашник, 1962), засоби автоматизації водопостачання свинарських ферм (І. Д. Богдан, 1964), технологію та засоби механізації прибирання гною (Г. Т. Юрченко, 1965), подрібнювач для соковитих кормів (В. І. Арнаутов, 1965), роторну косарку–подрібнювач для збирання зелених кормів (Є. І. Храпач, Ц. І. Пенчев, 1966), змішувач кормів для відгодівельних ферм великої рогатої худоби (І. К. Євдокименко, 1964), автоматичну установку для групової годівлі телят рідкими кормами (А. С. Федоров, 1965, 1967), вдосконалені технологію та обладнання для виробництва трав'яної муки та гранульованих кормів (Р. Ф. Храпач, 1969) та ін.

Подальші розробки відділу механізації спрямовувалися переважно на вдосконалення існуючих засобів автоматизації основних операцій доїння. Так, для поліпшення промивання молочної лінії та підвищення надійності її роботи розроблено оригінальний датчик інтенсивності потоку молока. Запропоновано технологічну схему його очищення, особливостями якої було використання відцентрових сил для очищення від механічних домішок; збільшення площі фільтруючого елемента; видалення механічних домішок до розмиву їх наступними потоками молока; можливість безрозбірного промивання очищувача після закінчення доїння тощо [1].

Варто відмітити, що доїння корів тогочасними доїльними установками типу “Тандем”, “Ялинка”, “Карусель” забезпечувало продуктивність праці не більше 235–250 гол/год у розрахунку на одного дояра. Головними їх недоліками також було значне коливання вакууму, відсутність засобів для масажу вим'я та надійного очищення молока тощо. Тому подальші дослідження відділу спрямовувалися на вдосконалення технології доїння та розроблення надійних засобів автоматизації і систем доїльних установок.

Таким чином, становлення відділу механізації Науково-дослідного інституту тваринництва Лісостепу і Полісся УРСР відбувалося поетапно (1931–1933, 1945–1971, 1972–1989). У здобуття ним статусу провідного республіканського центру з розроблення проблем комплексної механізації трудомістких процесів у галузі тваринництва вирішальний внесок зробили В. П. Бабкін, А. П. Журавльов, Л. П. Крамаренко, А. Е. М'янд, Р. Ф. Храпач та ін. Як найбільш важливі розробки відділу розглядали: проекти механізованого та комбікормового цехів з устаткуванням для сушіння зелених кормів і приготування вітамінної трав'яної муки, зоотехнічні вимоги до підготовки кормів та система механізованого кормоприготування у кормоцехах, підвісна доїльна установка ПДУ–4 та ін.

На перспективу є необхідним дослідження становлення і діяльності відділів механізації галузевих інститутів системи НААН, їх внеску у розроблення проблеми комплексної механізації тваринництва УРСР в 30–80-ті роки ХХ ст., персоналізація даного напрямку історії науки й техніки.

Список використаних джерел

1. Архів Інституту тваринництва НААН. – Отчет Научно-исследовательского института животноводства Лесостепи и Полесья УССР. Темы 17–20 за 1979 г. – 316 арк.
2. Бондар А. А. Історія інституту тваринництва УААН в

особах його провідних вчених та здобутках (до 70-річчя від дня заснування) / А. А. Бондар. – Х., 1999. – 29 с.

3. Даниленко Й. А. Научно-исследовательский институт животноводства Лесостепи и Полесья Украинской ССР: краткие итоги работы за последние годы / Й. А. Даниленко. – Х., 1957. – 46 с.

4. Державний архів Харківської області. – Ф.6184. – Оп.1. – Спр.224.

5. Там само. – Ф.Р.6184. – Оп.1. – Спр.416. – 117 арк.

6. Там само. – Ф.Р.6184. – Оп.1. – Спр.1141. – 10 арк.

References

1. Arkhiv Instytutu tvarynyystva NAAN. – Otchet Nauchno-issledovatel'skogo instituta zhivotnovodstva Lesostepi i Poles'ja USSR. Temy 17–20 za 1979 g. – 316 ark.

2. Bondar A. A. Istoriya instytutu tvarynyystva UAAN v osobakh yoho providnykh vchenykh ta zdobutkakh (do 70-riчchya vid dnya zasnuvannya) / A. A. Bondar. – H., 1999. – 29 s.

3. Danilenko J. A. Nauchno-issledovatel'skij institut zhivotnovodstva Lesostepi i Poles'ja Ukrainkoj SSR: kratkie itogi raboty za poslednie gody / J. A. Danilenko. – H., 1957. – 46 s.

4. Derzhavnyy arkhiv Kharkivs'koyi oblasti. – F.6184. – Op.1. – Spr.224.

5. Tam samo. – F.R.6184. – Op.1. – Spr.416. – 117 ark.

6. Tam samo. – F.R.6184. – Op.1. – Spr.1141. – 10 ark.

Bey R. V., Candidate of Technical Sciences, Director, SSI “Ukrainian Research Institute of Alcohol and Biotechnology of Food Products” (Ukraine, Kyiv), bey_roman@ukr.net

Department of Mechanization of the Research Institute of Animal Husbandry of Forest–Steppe and Polissya of the USSR

The author has revealed the preconditions of formation and activities of the Department of Mechanization of Research Institute of Animal Husbandry of Forest–Steppe and Polissya USSR in the 30–80-s of the XX century. The contribution of its scientists to the development problems of mechanization of labor-intensive processes in animal husbandry and comprehensive mechanization of cattle farm was highlighted. The most significant scientific developments in the mechanization of processes of preparing and supplying of food and water, machine milking, cleaning the pus and others were summarized. The researching is based on the use of complex of general scientific, structural and functional, historical methods, as well as a large base of source, which becomes the basis of archival documents.

Keywords: mechanization of production processes, animal husbandry, machine milking, fodder production.

Бей Р. В., кандидат технических наук, директор, ДНУ “Украинский научно-исследовательский институт спирта и биотехнологии продовольственных продуктов” (Украина, Киев), bey_roman@ukr.net

Отдел механизации Научно-исследовательского института животноводства Лесостепи и Полесья УССР

Автором раскрыты предпосылки становления и направления деятельности отдела механизации Научно-исследовательского института животноводства Лесостепи и Полесья УССР в 30–80-ые годы ХХ ст. Освещен вклад его ученых в разработку проблем механизации трудоемких процессов в животноводстве и комплексную механизацию животноводческих ферм. Обобщены наиболее весомые научные разработки по механизации процессов приготовления и подачи кормов и воды, машинного доения коров, уборки навоза и др. Исследование основывается на использовании комплекса общенаучных, структурно-функциональных и исторических методов, а также обширной базы источников, основу которой составляют архивные документы.

Ключевые слова: механизация производственных процессов, животноводство, машинное доение, кормопроизводство.

* * *

УДК [930:792]“1939/1945”

Срібна М. А.

кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу “Україна 1990–х рр. – початок ХХІ ст.”, Національний музей історії України (Україна, Київ), homulya@ukr.net

УКРАЇНСЬКЕ ОПЕРНЕ МИСТЕЦТВО В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939–1945 РР.)

Здійснено першу спробу соціокультурного аналізу театральномистецького життя України періоду Другої світової війни 1939–1945 рр. Розкрито діяльність провідних оперних театрів країни та показана

політика радянського та нацистського керівництва стосовно репертуару театру та їх кадрів.

Ключові слова: Друга світова війна, оперний театр, евакуація, балетна труппа, концертна діяльність.

Період Другої світової війни визначається як надзвичайно складний і суперечливий в розвитку культури України. Театральне мистецтво, попри військові дії та соціально-економічні негаразди, не припиняло свого існування та розвитку. В сучасний період, коли йде на сході країни війна, корисно знати досвід діяльності театральних колективів під час військових дій. Це робить досвід Другої світової війни співзвучним сучасності. Таким чином, актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю всебічного об'єктивного вивчення театального мистецтва – важливої складової культурного процесу в Україні у 1939–1945 рр., в усіх його проявах. Аналіз як позитивного, так і негативного досвіду перетворень у галузі оперного театру дає можливість використати його в розбудові культури сучасної України.

У плінні часу і подій розпорошилися матеріали про життя і творчість багатьох митців. Чимало документів загинуло в буревії Другої світової війни. У якійсь мірі цю прогалину вдалося заповнити використовуючи періодичні видання, афіші, програми, буклети, які зберігаються в різних театрах та музеях країни [1, с. 2].

Перші зміни в діяльності театального мистецтва розпочалися на Західній Україні. У 1939–1940 рр. запланований сезон міського театру у Львові не відкрився. 19 грудня 1939 р. Рада народних комісарів УРСР приймає постанову №1545 “Про організацію театрів, музичних колективів, будинків народної творчості, театально-музичних закладів у Львівській, Дрогобицькій, Волинській, Ровенській, Станіславській і Тернопільській областях” [2]. Згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 грудня 1939 р. Львів перетворено в адміністративно-політичний центр і на нього, відповідно, спрямовано основну увагу Уряду і місцевої влади. Тому першим пунктом постанови передбачено організувати у Львові Державний український театр опери та балету, надавши йому приміщення колишнього Міського театру. Також у постанові йшлося про відокремлення опери від драми.

Львівські митці добре сприйняли постанову. Взагалі частина української інтелігенції у перші дні встановлення на Західній Україні радянської влади вірили, що зі сходу прийшла свобода. Не маючи дотепер власних театральних приміщень і фактично перебувши у статусі мандрівних, українські колективи об'єдналися у Львові.

Склад театру формувался протягом декількох місяців. Передбачалось створити творчий колектив із 550 чоловік. На початку 1940 р. колектив театру налічував 350 осіб. Формально митців підбирали на конкурсній основі. А фактично всі провідні місця займали запрошувальні спеціалісти зі східних областей УРСР та Росії [3].

У 1940 р. до сім'ї балетних театрів України приєднався і Львівський, який довгий час був одним з найбільш активних творців національних вистав, де класичний і народний танці органічно поєднувалися в самотніх хореографічних візерунках, даючи

прекрасні зразки української балетної лексики й якісно нових пластичних форм [4].

За роки війни розвиток культури мав два напрями. З одного боку, театр показував високу професійність. Мав гарну дотацію і ставив професійні вистави. Репертуарна політика була різножанрова. А з іншого боку, в регіоні проводились насильницькі депортації сотень тисяч місцевого населення, в першу чергу інтелігенції [5, с. 11].

21 вересня 1940 р. відкриття першого українського радянського сезону приурочено до річниці воз'єднання. Для цієї урочистості було запропоновано оперу російського композитора Івана Держинського “Тихий Дон”.

У 1941 р. з нападом Німеччини на Радянський Союз припинилась творча праця мистецького колективу. Театр перестав існувати, бо головні його спеціалісти В. Манзій, М. Покровський, П. Гончаров та провідні солісти були евакуйовані у глиб Радянського Союзу. Проте кілька фахівців уникнули виїзду зі Львова. Трагічна доля спіткала диригента Якова Мунда, режисера Олександра Лейна, професора Йосипа Коффелера, багатьох артистів оркестру, працівників адміністрації театру. У перші дні вони були заарештовані і загинули у концтраційних таборах.

В Києві велику групу артистів театру опери та балету восени 1941 р. евакуювали спочатку до Уфи, а восени 1942 р. – до Іркутська, де попри неймовірні труднощі, колектив не тільки показував вистави зі свого репертуару, а й ставив нові, зокрема, написану М. Вериківським на замовлення театру оперу “Наймичка” за мотивами творів Т. Шевченка. Треба казати, що окупаційна німецька влада теж не обминула увагою Київський оперний театр. Під назвою Велика Київська опера він уже на початку 1942 р. систематично показував вистави, котрі відвідували не тільки представники окупаційної влади, але й мешканці міста, яких, однак, у партер не допускали. На київській сцені в роки окупації йшло майже 20 опер і балетів, серед яких “Аїда”, “Травіата” Дж. Верді, “Лоенгрін” Р. Вагнера, “Кармен” Ж. Бізе, “Тоска”, “Мадам Баттерфляй”, “Богема” Дж. Пуччіні, “Ніч перед Різдом” М. Римського-Корсакова, “Пікова дама” П. Чайковського; балети “Копелія” Л. Деліба, “Дон Кіхот” Л. Мінкуса, “Горбоконик” Ц. Пуньї. З українського репертуару головний диригент Вольфгант Брюкнер допустив на сцену тільки “Наталку Полтавку” М. Лисенка [6].

В Одеському оперному театрі опери та балету частина творчих працівників була евакуйована в Алма-Ату. Більшість же артистів оперного переїхала в Красноярськ, де об'єдналася з колективом Дніпропетровського театру опери і балету. Групи артистів неодноразово виїжджали на фронт, де дали близько 150 концертів [7].

Колектив Донецького театру був евакуйований в Киргизію (с.Сазановку), а в червні 1942 р. він переїхав в м. Пржевальськ, де продовжував працювати над створенням нових вистав та проводив концертну діяльність у військових частинах та госпіталях.

25 грудня 1941 р. в будівлі Донецького театру відновлюється робота в окупації. Вже 1 січня 1942 р. театр відкрив свій сезон оперою С. Гулака–

Артемівського “Запорожець за Дунаєм”. А з червня 1942 р. театр перейменовується на Міський театр опери і балету, де директором став режисер Мюнхенської опери Тоні Грашбергер.

Нова німецька окупація, хоч і в перших початках могла викликати у декого надію на якесь, нехай обмежене, самоврядування, не могла бути багато кращою за попередню з двох причин: це був воєнний час, і панували воєнні закони. Друге: Німеччина мала далекосяжні плани стосовно Сходу Європи, а головне щодо України і тому не можна було сподіватись ніяких особливих благ. Та існувала одна засаднича різниця між цими двома окупаціями. Під німецькою – незважаючи на воєнний терор – могла розвиватись певного роду ініціатива, якої в радянській дійсності не допускалось [8, с. 68–69].

З приходом німців до Львова встановлювався новий порядок. Однак, ставлення до культурно–освітньої роботи було дещо лояльнішим, особливо у порівнянні з тим, що діялось в інших містах України, окупованих нацистами. Відновилась робота деяких громадських організацій, з’явилась газета українською мовою, почало оживати музичне життя. Без жодної матеріальної підтримки з боку влади відбувалось безліч науково–мистецьких вечорів, виставок.

Актори українського драматичного театру разом зі співаками та музикантами у свою чергу постановили заснувати у Львові український театр. Вибране артистами керівництво затвердила міська управа і віддала новоствореному колективі приміщення Міського оперного театру. Театр очолив Андрій Петренко.

З перших днів прилучення Західної України до Генерал–Губернаторства, з наказу німців театр отримав назву Львівський оперний театр. Вистави для німців відбувались в суботу, неділю та понеділок о 19 год., а для українців були у вівторок, середу та четвер о 18 год. та у неділю о 15 год. [9].

На перші музичні прем’єри зал театру заповнювали німці. Афіші й програмки були двомовними. Проте, згодом вистави онімечувались. Зокрема, “Травіата” йшла двома мовами, а вистава “Трубадур” під кінець 1944 р. була тільки німецькою мовою.

Не довелось В. Блавацькому поставити оперу “Тарас Бульба”, бо окупаційна цензура її заборонила, навіть всупереч рішення ювілейного комітету, створеного для відзначення 100–річчя від дня народження Миколи Лисенка [10, с. 191–192].

Зі звільненням українських земель в планах окупантів було підірвати деякі будівлі театрів. Зокрема, у 1944 р. нацисти при відступі хотіли підірвати Одеський оперний театр. Проте, їхні плани були зірвані. Вже 10 квітня, в день визволення Південної Пальміри від гітлерівських окупантів, на балконі будівлі замайорів радянський прапор. Саме звідси, від оперного театру, пройшли переможним маршем через місто солдати–визволителі [7].

В квітні 1944 р. акторська трупа Донецького театру, режисер Олександр Здиховський, художник Едуард Ляхович повернулась із евакуації. І вже у вересні 1944 р. в театрі відбулась прем’єра опери А. Бородіна “Князь Ігор” [11].

27 липня 1944 р. на Львівській ратуші знову засяяв червоний прапор, який засвідчив, що місто знову стало радянським. Більшість митців, які працювали при німцях в оперному театрі виїхали за кордон. Радянська влада докладала максимум зусиль, щоб повернути евакуйованих на Схід артистів. 22 серпня 1944 р. була видана постанова уряду № 1079, яка зобов’язувала місцеве керівництво поновити роботу трьох державних театрів і насамперед театру опери та балету [12, с. 69].

Постанова передбачала відновлення роботи польського драматичного та переведення до Львова Запорізького театру імені Марії Заньковецької, який у роки війни працював у Тобольську. До виконавців з місцевого населення тепер ставилися ще з більшою пересторогою, та й було їх дуже мало. Так, за статистикою солістів опери – 27, у тому числі з місцевого населення – 5 осіб; художньої адміністрації – 21, а з місцевого населення – 3; в оркестрі місцевих – 5, у балеті – 2 особи. А ось щодо обслуговуючого персоналу: всього 158 осіб, з місцевих – 155 [13].

Балетна трупа формувалась поступово і повільніше, ніж оперна. Щоб забезпечити її кадрами, при театрі створюється балетна студія під керуванням відомих солістів Олександра Ярославцева, Миколи Дельсона, педагога Клавдії Васіної.

Значну допомогу львівському театрові надали солісти Київської опери. На запрошення директора театру Костянтина Алексєєва деякі солісти погодились працювати у Львівському оперному театрі. У Києві оперно–балетний колектив розпочав свою діяльність на рідній сцені 28 жовтня 1944р. прем’єрою опери “Наймичка” М. Вериківського.

Таким чином, під час війни до контролю над репертуаром театрів залучалися військові політпрацівники, співробітники радянської контррозвідки. Організаційно–художня структура театрів підпорядковувалася вимогам воєнного часу. Працівники театрів були організаторами спеціальних бригад, завдяки яким здійснювалося культурне обслуговування солдатів та командирів Червоної армії. Після завершення Другої світової війни український театр почав своє нове організаційно–художнє буття. 12 жовтня 1946 р. вийшла постанова ЦК КП(б)У “Про репертуар драматичних і оперних театрів УРСР і заходи по його поліпшенню”. Нею відновлювався жорсткий ідеологічний прес, дещо послаблений в роки війни. Перед митцями сцени було поставлене чергове завдання – висвітлювати керівну роль партії у битві з нацизмом, всіма художніми засобами сприяти подальшому розвитку патріотизму радянських людей. У постанові різко засуджувалися майже всі історичні п’єси (за винятком “Ярослава Мудрого” І. Кочерги), твори античних авторів, які ставилися на театральних сценах УРСР. Було піддано критиці постановки всієї української класики. Зрештою, Управлінню мистецтв при РНК УРСР було категорично заборонено ставити цілу низку п’єс українських письменників. Водночас було знято дотації з усіх театрів, значно зменшено кількість акторів у колективах навіть столичних театрів. Театр, з огляду на його поширення та вплив на широкі верстви населення, одразу опинився під контролем держави. Підпорядкувавши театральну справу як галузь культури, радянська влада обмежила свободу творчості

у театральному мистецтві. Останнє мало функціонувати лише в тих межах, які відповідали ідеологічним засадам комуністичної партії. Новим мистецьким явищем у період радянської влади став радянський самодіяльний театр, який виконував функції театралізованої агітації і пропаганди. Цей театр був повністю підпорядкований ідеологічним потребам влади, в ньому політика завжди домінувала над мистецтвом.

Список використаних джерел

1. Національний музей історії України. Колекційний опис №838. "Українське театральне мистецтво др. пол. XX – поч. XXI ст. (Донецький національний академічний театр опери та балету ім. А. Б. Солов'яненко).
2. Львівський державний обласний центр народної творчості і культурно-освітньої роботи. Історія створення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cnt.lviv.ua/main/42>.
3. Вільна Україна. – 1940. – 30 січня.
4. Туркевич В. Хореографічне мистецтво України у персоналіях (бібліографічний довідник) / Туркевич В. – К.: "Інтеграл", 1999. – 224 с.
5. Культурне життя в Україні: Західні землі – 1939–1953: Т.1: Документи і матеріали // Упоряд.: Т.Галайчак, О. Луцький, Б. Микитів та інші. – Київ: Наукова думка, 1995. – 749 с.
6. Туркевич В. Національна опера України імені Тараса Шевченка / Туркевич В. – К.: вид. Національної опери України імені Тараса Шевченка, 2001. – 128 с.
7. Друге життя Одеського театру. Нова будівля – Історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://opera.odessa.ua/ua/pro-teatr/istoriya/druhe-jittya-odeskogo-teatru-nova-budivlya/>.
8. Тарнавський О. Літературний Львів 1939–1944: Спомини / Тарнавський О. – К.: Піраміда, 2013. – 136 с.
9. Львівські вісті. – 1941. – 28 листопада.
10. Ревуцький В. В орбіті світового театру / Ревуцький В. – К.; Харків; Нью-Йорк: вид-во М.П.Коць, 1995. – 244 с.
11. Создание театра / Донецкий национальный академический театр оперы и балета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dombassopera.com/ru/sozdanie-teatra.html>.
12. Максименко С. Театральне життя Львова 1941–1944 рр. // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка Карого. – К., 2013. – Вип.13. – С.67–84.
13. Паламарчук О. Музичні вистави Львівських театрів: (1776–2001) / Паламарчук О. – Львів, 2007. – 448с.

References

1. Nacional'nyj muzej istorii' Ukraїny. Kolekcijnyj opys №838. "Ukraїns'ke teatral'ne mystectvo dr. pol. XX – poch. XXI st. (Donec'kyj nacional'nyj akademichnyj teatr opery ta baletu im. A. B. Solov'janenko).
2. L'vivs'kyj derzhavnyj oblasnyj centr narodnoї tvorchosti i kul'turno-osvitn'oi' roboty. Istorija stvorennja [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.cnt.lviv.ua/main/42>.
3. Vil'na Ukraїna. – 1940. – 30 sichnja.
4. Turkevych V. Horeografichne mystectvo Ukraїny u personalijah (bibliografichnyj dovidnyk) / Turkevych V. – K.: "Integral", 1999. – 224 s.
5. Kul'turne zhyttja v Ukraїni: Zahidni zemli – 1939–1953: T.1: Dokumenty i materialy // Uporjad.: T. Galajchak, O. Luc'kyj, V. Mykytiv ta inshi. – Kyїv: Naukova dumka, 1995. – 749 s.
6. Turkevych V. Nacional'na opera Ukraїny imeni Tarasa Shevchenka / Turkevych V. – K.: vyd. Nacional'noi' opery Ukraїny imeni Tarasa Shevchenka, 2001. – 128 s.
7. Druge zhyttja Odes'kogo teatru. Nova budivlja – Istorija [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://opera.odessa.ua/ua/pro-teatr/istoriya/druhe-jittya-odeskogo-teatru-nova-budivlya/>.
8. Tarnavs'kyj O. Literaturnyj L'viv 1939–1944: Spomyny / Tarnavs'kyj O. – K.: Piramida, 2013. – 136 s.
9. L'vivs'ki visti. – 1941. – 28 lystopada.
10. Revuc'kyj V. V orbiti svitovogo teatru / Revuc'kyj V. – K.; Harkiv; N'ju-Jork: vyd-vo M. P. Koc', 1995. – 244 s.
11. Sozdanie teatra / Doneckij nacional'nyj akademicheskij teatr opery i baleta [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://dombassopera.com/ru/sozdanie-teatra.html>.

12. Maksymenko S. Teatral'ne zhyttja L'vova 1941–1944 rr. // Naukovyj visnyk Kyїvs'kogo nacional'nogo universytetu teatru, kino i telebachennja imeni I. K. Karpenka Karogo. – K., 2013. – Vyp.13. – S.67–84.

13. Palamarchuk O. Muzychni vystavy L'vivs'kyh teatriv: (1776–2001) / Palamarchuk O. – L'viv, 2007. – 448 s.

Sribnaya M. A., Ph.D., a leading researcher at the Department "Ukraine 1990–beginning XXI century", National Museum of History of Ukraine (Ukraine, Kiev), homylya@ukr.net

Ukrainian opera art during the Second World War (1939–1945)

This article is the first attempt of social and cultural analysis of theater and art life of Ukrainian during the Second World War 1939–1945. It is exposed activity of leading opera theaters of country and investigational policy of soviet and nazi guidance in relation to the repertoire of theater and them skilled settings.

Keywords: Second world war, opera theater, evacuation, ballet troupe, concerto activity.

Срибная М. А., кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник отдела "Украина 1990-х гг. – начала XXI в.", Национальный музей истории Украины (Украина, Киев), homylya@ukr.net

Українське оперне мистецтво в роки Другої світової війни (1939–1945 гг.)

Осуществлена первая попытка социокультурного анализа театрально-творческой жизни Украины периода Второй мировой войны 1939–1945 гг. Раскрыто деятельность ведущих оперных театров страны и показана политика советского и нацистского руководства относительно репертуара театра и их кадров.

Ключевые слова: Вторая мировая война, оперный театр, эвакуация, балетная труппа, концертная деятельность.

* * *

УДК 93/99(4/9) "1941–1943"

Гай-Нижник П. П.

доктор історичних наук, академік Української академії наук, завідувач відділом історичних студій, Науково-дослідний інститут українознавства (Україна, Київ), Hai-Nyzhnyk@ukr.net

"ТІЛЬКИ ВПОВНІ СУВЕРЕННА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА МОЖЕ ЗАБЕЗПЕЧИТИ УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ СВОБІДНЕ ЖИТТЯ" (ЯКУ ДЕРЖАВНУ МОДЕЛЬ ПРАГЛА СТВОРИТИ ОУН(Б) У 1941–1943 РР.)

Висвітлюються засади моделі державного ладу в майбутній Українській Самостійній Соборній Державі та державотворча ідеологія українського націоналізму, прийняті у програмних постановках II Великого збору ОУН (С.Бандери) у 1941 році. Автор аналізує передумови і причини, що спонукали революційний Провід ОУН до прийняття нової програми і нового бачення укладу майбутньої української державності.

Ключові слова: ОУН(б), Бандера, Українська Самостійна Соборна Держава, український націоналізм.

На кінець 1939 – початок 1940 рр. процес розколу ОУН після смерті Є.Коновальця став доконаним фактом, коли 10 лютого 1940 р. було створено революційний Провід Організації*. Чи було то історичною закономірністю в розвитку українського націоналістичного руху, як згодом твердили деякі дійові персонажі тих часів [14, с. 35], чи ні – питання нині вже риторичне й потребує окремого більш розлогого та глибокого аналізу не з огляду політично-ідеологічних симпатій чи доцільності, а з потреби історичного

* У різні часи та частина ОУН, що об'єдналася навколо С. Бандери та в подальшому визнавала його особу за провідника, називалася по-різному: ОУН-революціонерів (ОУН-р), ОУН самостійників-державників (ОУН с-д), ОУН (бандерівці) чи ОУН (С. Бандери)–ОУН(б). Аби уникнути плутанини чи непорозуміння, а також за для зручності читача, я називатиму цю Організацію уніфіковано – ОУН(б).